

Article

The Freedom of Islamic Judge and Thai Judge

Jehloh Khaekphong

M.A. (Shariah), Lecturer

Department of Shariah ,Faculty Academy and Arabic Studies

Princess of Narathiwat University

Abstract

This article is aimed to study freedom of judge in trying and deciding the case according to Islamic law and Thai law. The article analyses the meaning and identity which demonstrate the freedom of the judge in Islamic law and Thai law. These analysis are derived from Islamic sources such as the Holy Quran, the Prophet's tradition and relevant opinions of Muslim scholars. The analysis are also taken from Thai law sources including Constitution, Civil Procedure Code and Criminal Procedure Code which constitute as main legal sources of Thailand. The outcomes of study reveal that Islamic court is based on Islamic provisions and principles of faith to God. Therefore, the freedom of judge is protected by God. This is different from Thai court which is based on man-made law. The freedom of judge is altered according to periodic and politic development as well as system of administration. After the promulgation of the Constitution in 1997, it is recognized that Thai judges have real freedom in trying and deciding cases. It is observed that the present freedom of Thai judge which is protected by Constitution is similar to the freedom of Muslim judge which has been protected over 1,400 years ago even though the details of these two judicial systems are different.

Keyword : Court,Judge,Freedom,Islamic,Law,Justice,ComparativeLaw

บทความวิชาการ

อิสราภาพของตุลาการศาลอิสลามและศาลไทย

เจ๊ะเหล๊ะ แซกพงค์

M.A. (ชะรีอะฮฺ), อาจารย์

สาขาวิชากฎหมายอิสลาม, สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาหรือตุลาการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษา อรรถคดีในระบบศาลอิสลามและศาลไทย โดยการวิเคราะห์ความหมายและเอกลักษณ์บางประการที่สะท้อนถึง อิสราภาพของผู้พิพากษาหรือตุลาการในศาลอิสลามและศาลไทย จากแหล่งวิทยาการอิสลามทั้งคัมภีร์อัลกุรอาน ประมวลวจนะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และทัศนะที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการมุสลิม ประกอบด้วยแหล่งข้อมูลทาง กฎหมาย ทั้งรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็น กฎหมายหลักของประเทศ ในการศึกษาพบว่าศาลอิสลามวางอยู่บนรากฐานแห่งบทบัญญัติอิสลามและหลักการ ศรัทธาต่อพระเจ้า อิสราภาพของผู้พิพากษาในระบบศาลอิสลามได้รับการรับรองคุ้มครองจากพระองค์ แตกต่างจาก ศาลไทยที่วางอยู่บนหลักกฎหมายที่แยกออกจากหลักศาสนา อิสราภาพของผู้พิพากษาเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไป ตามยุคสมัยและระบบการเมืองการปกครอง กระทั่งหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นที่ยอมรับว่าผู้ พิพากษาหรือตุลาการในระบบศาลไทยมีอิสระที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น อันเป็นที่น่าสังเกตว่าความอิสระของผู้พิพากษาศลา การในระบบศาลไทยที่พัฒนาถึงขั้นสูงส่งยิ่งในปัจจุบันมีลักษณะคล้ายคลึงกับความอิสระของผู้พิพากษาในระบบศาล อิสลามซึ่งได้รับการรับรองคุ้มครองมาเป็นเวลากว่าหนึ่งพันสี่ร้อยปี แม้รายละเอียดแห่งสาระของศาลทั้งสอง แตกต่างกัน

คำสำคัญ : ศาล,ผู้พิพากษา,อิสราภาพ,กฎหมายอิสลาม,ความยุติธรรม,กฎหมายเปรียบเทียบ

บทนำ

ศาลเป็นองค์กรตุลาการที่มีอยู่คู่สังคมมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน บรรดาศาสนทูตในอิสลามนับแต่ศาสดาอาดัม(ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน)มาจนกระทั่งศาสดาท่านสุดท้ายคือมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้ประกาศศรัทธาแห่งศาสนาและผู้พิพากษาในเวลาเดียวกัน โดยยึดหลักความยุติธรรมและเที่ยงธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีดังนัยแห่งอัลกุรอานความว่า "และเมื่อพวกเจ้าตัดสินระหว่างผู้คน พวกเจ้าจงตัดสินด้วยความเที่ยงธรรม" (อันนิซาอฺ, 4: 58) "และสำหรับทุกประชาชาติมีศาสนทูต และเมื่อศาสนทูตของพวกเขาได้มาแล้วก็กิจการระหว่างพวกเขาก็ถูกตัดสินโดยเที่ยงธรรม" (ยูนุส, 4: 47) เพราะความยุติธรรม คือบ่อเกิดแห่งความหมายนะ

อิบนุตัยมียะฮ์กล่าวว่า "โลกนี้จะยังคงดำรงอยู่ได้หากมีความยุติธรรมแม้ไร้การศรัทธาในพระเจ้า แต่โลกนี้จะไม่อาจดำรงอยู่ได้แม้มีการศรัทธาต่อพระเจ้าถ้าไร้ความยุติธรรม เพราะความยุติธรรมคือระบบของทุกสิ่ง"

(มุฮัมมัด อัซซุฮัยลีย์, 2002: 23) ศาลซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมจะรักษาบทบาทนี้ไว้ได้ต่อเมื่อมีอิสราฟในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงเห็นชอบให้ประเทศต่าง ๆ บัญญัติประกันความอิสระของผู้พิพากษาหรือตุลาการไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดของประเทศ

(คณิต ณ นคร, 2546: 64) ประเทศไทยก็ได้บัญญัติหลักประกันดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกเป็นต้นมา และได้มีการปฏิรูปศาลให้มีความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ก็ได้บัญญัติหลักประกันดังกล่าวไว้เช่นเดียวกันดังปรากฏในมาตรา 18 บัญญัติว่า "ผู้พิพากษา และตุลาการ มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรมตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้"

ความอิสระของผู้พิพากษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้ การศาลในอิสลามซึ่งมีมา

ก่อนหน้าสมัชชาสหประชาชาตินับพันปี เป็นศาลที่มุ่งเน้นถึงความยุติธรรมและเที่ยงธรรมได้บัญญัติหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้เพียงใดหรือไม่ เป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง บทความนี้จึงมุ่งที่จะนำเสนอในประเด็นดังกล่าวควบคู่ไปกับความเป็นอิสระของศาลไทย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลอิสลามจากคัมภีร์อัลกุรอาน ประมวลวจนะของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และทัศนะที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการมุสลิมประกอบด้วยแหล่งข้อมูลทางกฎหมายจากรัฐธรรมนูญประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญาและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ความหมายของศาลในอิสลาม

"ศาล" ในอิสลามตรงกับถ้อยคำในภาษาหรับว่า "อัลเกาะฎอ" (القضاء) นักนิติศาสตร์อิสลามมีข้อขัดแย้งต่าง ๆ ได้ให้คำนิยามคำว่า "อัลเกาะฎอ" ไว้แตกต่างกัน แต่เมื่อได้พิจารณารายละเอียดแต่ละนิยามแล้วพบว่ามีเนื้อหาและความมุ่งหมายใกล้เคียงกัน กล่าวโดยสรุปคือ "กระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยผู้พิพากษาตามวิธีการและขั้นตอนที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในบทบัญญัติแห่งกฎหมายอิสลาม" ด้วยเหตุนี้ การยุติข้อพิพาทและการพิพากษาที่มีได้ดำเนินไปตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในกฎหมายอิสลามย่อมไม่ถือเป็นการพิพากษาของศาลหรืออัลเกาะฎอในอิสลาม

ความหมายของศาลในกฎหมายไทย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (1) บัญญัติว่า "ศาล" หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (1) บัญญัติว่า "ศาล" หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการเกี่ยวกับคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 233 บัญญัติว่า "การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจของศาล..." คำว่า "ศาล" ในที่นี้มีผู้อธิบายว่าหมายถึงผู้พิพากษา เพราะความจริงผู้พิพากษาก็คือ

“ศาล” แต่ไม่เรียกชื่อเป็น “ศาล” เท่านั้น (หยุด แสงอุทัย, 2542: 209)

จึงกล่าวได้ว่า “ศาล” ตามกฎหมายไทย มีความหมายด้วยกัน คือ ความหมายหนึ่ง หมายถึงสถานที่สำหรับพิจารณาคดีเรียกว่าศาลยุติธรรม และอีกความหมายหนึ่ง หมายถึงบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ให้ความยุติธรรมเรียกว่า ผู้พิพากษา

ส่วน “ระบบศาล” หมายถึงกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ทางศาล หรือระหว่างศาล เพราะ “ระบบ” หมายถึง กลุ่มของสิ่งซึ่งมีลักษณะประสานเข้าเป็นสิ่งเดียวกันตามหลักแห่งความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันด้วยระเบียบของธรรมชาติหรือหลักเหตุผลทางวิชาการ เช่น ระบบประสาท ระบบจักรวาล ระบบสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 933) เมื่อรวมเป็นระบบศาลจึงหมายถึงการจัดระเบียบศาลที่มีลักษณะซับซ้อนให้ประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อปฏิบัติภารกิจของความยุติธรรมให้กับสังคม

ความแตกต่างระหว่างศาลในอิสลามกับศาลในกฎหมายไทย

เมื่อได้พิจารณาความหมายของศาลในอิสลามกับศาลในกฎหมายไทยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า “อัลเกาะฮฺอู” หรือ “ศาล” ในอิสลาม มีความหมายแตกต่างกับคำว่า “ศาล” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน เพราะ “ศาล” ในอิสลามมีนัยสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการวิธีการ และหลักเกณฑ์ของการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาหรือตุลาการมากกว่าที่จะมุ่งหมายถึงตัวผู้พิพากษาหรือสถานที่พิจารณา พิพากษาคดี ทั้งนี้ แม้ว่าทั้งสถานที่และผู้พิพากษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการศาลในอิสลามด้วยก็ตาม

ดังนั้น เมื่อกล่าวคำว่า “ศาล” ในอิสลามจึงมีนัยกว้างและครอบคลุมกว่า “ศาล” ตามความหมายของกฎหมายไทย และดูเหมือนจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “ระบบศาล” หรือ “กระบวนการยุติธรรม” เพราะศาลในอิสลามมุ่งถึงกระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่มีความยุติธรรมตามกฎหมายอิสลามเพื่อพิทักษ์

รักษาความยุติธรรมในสังคม แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าผู้พิพากษาหรือตุลาการก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะกระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีไม่อาจเกิดขึ้นโดยปราศจากผู้พิพากษาหรือตุลาการ และแม้ว่าศาลในอิสลามและศาลตามกฎหมายไทยเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการเหมือนกัน แต่กฎหมายที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินของแต่ละศาลแตกต่างกัน กล่าวคือ ศาลในอิสลามต้องใช้กฎหมายอิสลามในการตัดสินคดี ส่วนศาลไทยก็ต้องตัดสินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

การศาลของไทยจึงมีลักษณะแยกออกจากหลักศาสนา เพราะยึดหลักกฎหมายที่แยกศาสนาออกจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายแม้ในการพิพากษาคดีศาลจะต้องยึดหลักจริยธรรมซึ่งมีที่มาจากศาสนาที่แตกต่างจากกฎหมายอิสลามที่ไม่แยกศาสนาออกจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทย ดังนั้นศาลในอิสลามจึงต้องยึดหลักกฎหมายอิสลามอันเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลอิสลามจึงถือเป็นตำแหน่งทางตุลาการและทางศาสนาไปด้วยในเวลาเดียวกัน การปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีก็ถือเป็นการปฏิบัติศาสนกิจหรืออิบาดะฮฺต่ออัลลอฮฺ ﷻ กระบวนการทางศาลทั้งหมดทุกขั้นตอนจึงได้วางอยู่บนรากฐานของกฎหมายอิสลามและความเชื่อมั่นศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ (มุฮัมมัด อัซซุหัยลีย์ (2545) : 28)

อิสรภาพของผู้พิพากษาหรือตุลาการในศาลอิสลาม

อิสรภาพของผู้พิพากษาหรือตุลาการ หมายถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยอิสระตามความเห็นและดุลยพินิจของผู้พิพากษาเองภายใต้บทบัญญัติแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮฺ อันเป็นทางนำจากอัลลอฮฺและศาสนทูตของพระองค์ โดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจใด ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาหรือตุลาการในศาลอิสลามจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งและได้รับการคุ้มครองตลอดมาตั้งแต่ในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่านและครอบครัว) ซึ่งในฐานะศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในการใช้อำนาจอธิปไตยแห่งรัฐทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร

และตุลาการ กล่าวคือ ด้านนิติบัญญัติ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือผู้ได้รับวะหฺยจากอัลลอฮฺ ซึ่งเป็นธรรมนูญสูงสุดมาเผยแผ่แก่มวลมนุษยชาติในฐานะศาสนทูตแห่งพระองค์ ด้านการบริหารท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแต่ท่านและครอบครัว) เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุดในการบริหารกิจการต่าง ๆ เป็นผู้คอยจัดทุกข์บำรุงสุข สร้างความเป็นธรรมและความถูกต้องแท้จริงตามแนวนโยบายอันเลิศล้ำที่มาจากอัลลอฮฺ พระผู้เป็นเจ้าของแห่งสากลจักรวาล และด้านตุลาการท่านนบีมุฮัมมัด เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการตัดสินข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่าน โดยยึดถืออัลกุรอานเป็นธรรมนูญสูงสุด

ในระยะแรกท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีด้วยตนเองแต่ผู้เดียว เนื่องจากเป็นช่วงที่อาณาจักรอิสลามเพิ่งสถาปนาเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่มากสามารถปกครองดูแลและพิพากษาได้อย่างทั่วถึง ต่อมาเมื่ออาณาจักรอิสลามขยายกว้างขึ้น ท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแต่ท่านและครอบครัว) จึงได้มอบหมายภารกิจบางอย่างให้เศาะฮาบะฮฺดำเนินการช่วยเหลือตามความจำเป็นรวมทั้งงานด้านตุลาการ (มันนาอ อัลกอฎฎอน, 1993: 18) อาทิ ส่งมอบอาซิบนุญะบัล (เราะฎียัลลอฮฺฮุอันฮู) และอาลีอิบนอบีฏอลิบ (เราะฎียัลลอฮฺฮุอันฮู) ไปเป็นผู้พิพากษาประจำเมืองเยเมน และแต่งตั้งอิตาอิบนุ อุษัยด (เราะฎียัลลอฮฺฮุอันฮู) เป็นผู้ปกครองดูแลนครมักกะฮฺภายหลังการพิชิตมักกะฮฺได้สำเร็จ เป็นต้น

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้วางหลักความเสมอภาคให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายและการพิพากษาของศาลไม่ยินยอมให้มีอำนาจอิทธิพลผลประโยชน์ หรือแม้แต่ความใกล้ชิดสนิทสนมมาอิทธิพลครอบงำการพิพากษาอรรถคดี ดังเช่นเมื่อครั้งที่ท่านนบีได้ทำการพิพากษาให้ลงโทษตัดมือสตรีผู้หนึ่งซึ่งได้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ (มุสลิม: หะดีษเลขที่ 4366) แต่ด้วยฐานันดรศักดิ์อันสูงส่ง ครอบครัวของนางจึงได้วิงวอนให้อูซามะฮฺ อิบนุซัยด ผู้เป็นที่รักยิ่งของท่านนบี ﷺ เป็นผู้ติดต่อขอให้เปลี่ยนคำพิพากษาและระงับการลงโทษ เมื่ออูซามะฮฺได้ร้องขอต่อท่านนบี ท่านนบีไม่พอใจอย่างมากกระทั่งใบหน้าเปลี่ยนเป็นสี

เลือด และกล่าวว่า “เจ้าประสงค์จะช่วยให้คนผิดรอดพ้นจากบทลงโทษของอัลลอฮฺ ﷻ กระนั้นหรือ...” จากนั้นท่านนบี ﷺ จึงได้ลุกขึ้นประกาศ ดังมีความตอนหนึ่งว่า “หากแม้ว่าฟาฏิมะฮฺบุตรสาวของมุฮัมมัดลักขโมย ฉันจะพิพากษาให้ลงโทษตัดมือของเธออย่างแน่นอน” (มุสลิม: หะดีษเลขที่ 4364)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ส่งเสริมให้เศาะฮาบะฮฺมีความกล้าที่จะทำการพิพากษาคดี ดังปรากฏในหลายหะดีษ เช่น “เมื่อผู้พิพากษาได้ทำการพิพากษา แล้วเขาได้ทำการวินิจฉัย ถ้าการวินิจฉัยนั้นถูกต้องเขาจะได้รับสองกุศลบุญ และเมื่อเขาได้ทำการพิพากษา แต่ผิดพลาดในการวินิจฉัย เขาก็จะได้รับหนึ่งกุศลบุญ” (อัตติรมิซีย: หะดีษเลขที่ 1324)

ในขณะที่เดียวกันท่านนบีมุฮัมมัด (ขอความสันติสุขจงมีแต่ท่านและครอบครัว) ได้เตือนให้ระวังตนจากการพิพากษา ดังปรากฏในหะดีษหนึ่งความว่า “บุคคลใดที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาระหว่างมนุษย์ แม้แต่เขาได้ถูกเชือดด้วยสิ่งอื่นจากมิด” (อะบูดาอูด: หะดีษเลขที่ 3572) อีกหะดีษหนึ่งความว่า “ผู้พิพากษามี 3 ประเภท ประเภทหนึ่งอยู่ในสวรรค์ และอีกสองประเภทอยู่ในนรก สำหรับประเภทที่อยู่ในสวรรค์ คือ ผู้พิพากษาที่รู้สัจธรรมแล้วตัดสินไปตามสัจธรรมที่ตนรู้นั้น ส่วนผู้พิพากษาที่รู้สัจธรรมแต่อธรรมในการพิพากษานั้นคือผู้ที่อยู่ในนรก และผู้พิพากษาที่พิพากษามนุษย์ด้วยความเขลา เขาก็คือผู้ที่อยู่ในนรก” (อะบูดาอูด: หะดีษเลขที่: 3574)

การดำเนินการในฐานะผู้ใช้อำนาจตุลาการของท่านนบีเช่นนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เล้าโลมเศาะฮาบะฮฺของท่านและประชาชาติอิสลามทุกยุคสมัยได้เจริญรอยตาม เพราะนั่นคือแนวทางเดียวที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงรับรองถึงความถูกต้องดีงาม ดังปรากฏในอัลกุรอานความว่า “แท้จริงใน ศาสนทูตแห่งอัลลอฮฺนั้นมีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้า” (อัลอะหฺซาบ, 33: 21) เคาะลีฟะฮฺหรือผู้นำรัฐอิสลามจึงต้องใช้อำนาจตุลาการอย่างยุติธรรมและเป็นอิสระเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ เสมือนเช่นที่ท่านนบีได้กระทำเป็นแบบอย่าง และหากเคาะลีฟะฮฺได้มีการแต่งตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้พิพากษาก็ต้องให้คุ้มครอง

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษามีให้ถูกแทรกแซงจากทุกฝ่ายรวมทั้งเคาะลีฟะฮ์เอง

ประวัติศาสตร์การศาลในอิสลามระบุว่าผู้พิพากษาและตุลาการศาลอิสลามมีความเป็นอิสระอย่างมาก และบ่อยครั้งที่เคาะลีฟะฮ์ถูกพิพากษาให้เป็นฝ่ายแพ้คดี อาทิ ท่านซุรอยหฺ ได้ตัดสินคดีระหว่างเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อัลค็อฏฏอบ (เราะฎีอัลลอฮฺฮุอันฮู) กับเจ้าของม้ารายหนึ่ง โดยท่านซุรอยหฺได้พิพากษาให้เคาะลีฟะฮ์อุมัร (เราะฎีอัลลอฮฺฮุอันฮู) เป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ท่านอุมัร (เราะฎีอัลลอฮฺฮุอันฮู) ประทับใจในความกล้าหาญและความฉลาดหลักแหลม จึงได้แต่งตั้งให้เขาเป็นผู้พิพากษาแห่งเมืองกูฟะฮ์

อัลมาวัรดี (1971: 644) กล่าวว่า “เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ทำการพิพากษา ผู้พิพากษาจำเป็น (วาอิบ) ที่จะต้องพิพากษาอรรถคดีด้วยการวินิจฉัยที่วินิจฉัย (อิญดิฮาด) ของตนเอง” จะตัดสินคดีตามการวินิจฉัยของผู้อื่นไม่ได้ ในขณะที่นักนิติศาสตร์อิสลามมัซฮับหะนาฟีมีความเห็นว่า ผู้พิพากษามีอิสระที่จะเลือกทำการวินิจฉัยคดีเองหรือจะตัดสินตามการวินิจฉัยของนักปราชญ์ท่านอื่นที่มีความรอบรู้มากกว่าตน หรือตัดสินคดีตามมัซฮับที่ตนสังกัดก็ได้ (อัลกอซิมีย, 1992: 2/187) เหล่านี้ล้วนเป็นการรับรองความอิสระของผู้พิพากษาและความยุติธรรม

อิสลามของผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลไทย

กล่าวกันว่า ประเทศไทยยอมรับหลักการความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการมาแต่ดั้งเดิม แม้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็ปรากฏหลักฐานว่าพระมหากษัตริย์ทรงอนุญาตให้ผู้พิพากษาศาลปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างอิสระ พระองค์จะเข้าไปเกี่ยวข้องรู้เห็นก็เฉพาะในคดีที่สำคัญมาก ๆ หรือในคดีอุทธรณ์ ฎีกา ร้องทุกข์ว่าผู้พิพากษาศาลปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเท่านั้น ตัวอย่างเช่น พระอัยการลักษณะตระลาการ ในคัมภีร์พระธรรมนูญได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ว่า “ตุลาการต้องตั้งตนเป็นอิสระภาพหนึ่ง เอาตัวใจทักจำเลยเป็นอิสระภาพในคดีหนึ่ง ให้ฟังเอาแต่ถ้อยคำสำนวนใจทักจำเลยเป็นอิสระภาพในคดีหนึ่ง และจงวินิจฉัยคดีโดยสังจะตาม

พระธรรมนูญหนึ่ง วินิจฉัยคดีโดยอันเสนอตามพระธรรมนูญหนึ่ง” (วิชณู เครื่องงาม, ม.ป.ป.: 422)

ใน “หลักอินทภาษ” ของคัมภีร์พระธรรมนูญ ได้กล่าวถึงคดีธรรมซึ่งผู้พิพากษาศาลจะต้องยึดมั่น คือ ผู้พิพากษาและตุลาการทุกคนจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากอคติ 4 คือ ฉันทาคติ โทษาคติ โมหาคติ และภยากติ ในหลักอินทภาษยังกล่าวเปรียบเปรยบาปกรรมของผู้พิพากษาศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่เที่ยงธรรมไว้ด้วยว่า “อนึ่งแม้บุคคลใจบาปพิฆาฎฆ่าเสียซึ่งหมูนีกรนาสีนางอันหาผิดบมิได้ และฟันฆ่าพราหมณ์อันทรงพรหมจรรย์ได้ถึงสิบร้อยฆ่าคชสารโคควาไ้ได้ถึงพัน และกองบาปกองกรรมนั้นก็เป็นอันหนัก ถึงฉะนั้นก็ไม่ว่าบาปกรรมอันบุคคลบังคับความมิได้เที่ยงตรง” (วิชณู เครื่องงาม, ม.ป.ป.: 423)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ.2475 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 บัญญัติรับรองความเป็นอิสระของศาลและตุลาการไว้ในมาตรา 58 ว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีท่านว่าเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและในนามพระมหากษัตริย์” และในมาตรา 60 ว่า “ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย” แต่แม้กระนั้นความอิสระก็ยังไม่สมบูรณ์อยู่นั่นเอง เนื่องจากระบบการบริหารบุคคลของตุลาการยังคงเหมือนเดิม เพียงแต่เปลี่ยนอำนาจของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมให้มาเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น

ต่อมา ความเป็นอิสระของศาลและตุลาการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช 2477 และพระราชบัญญัติข้าราชการตุลาการ พุทธศักราช 2477 โดยมีการแบ่งสายงานของศาลออกเป็นสองฝ่าย คือ งานฝ่ายตุลาการ และงานฝ่ายตุลาการ กำหนดให้รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจจำกัดเฉพาะงานตุลาการเท่านั้น ส่วนงานตุลาการที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจของผู้พิพากษาโดยเฉพาะ รัฐมนตรีจะเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม

เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ส่งผลให้มีการปฏิรูปศาลมีอิสระกว่าเดิม โดยกำหนดให้มีสำนักงานตุลาการเป็นของตนเองพ้นจากกระทรวงยุติธรรม ดังปรากฏในมาตรา 249 และมาตรา 275 ด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสองมาตราที่กล่าวข้างต้น ทำให้อำนาจหน้าที่ของศาลไทยในส่วนของผู้พิพากษาและตุลาการแยกออกจากกระทรวงยุติธรรมอย่างชัดเจน เพราะงานด้านตุลาการของศาลยุติธรรมมีการตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมทำหน้าที่แทนกระทรวงยุติธรรมที่เคยปฏิบัติมา ยังผลให้การดำเนินงานของศาลไทยมีอิสระอย่างแท้จริงมากขึ้นพ้นจากกระทรวงยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2543 และกำหนดให้มีผลใช้บังคับเมื่อพ้น 60 วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดังนั้นนับจากวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2543 ศาลยุติธรรมซึ่งเคยสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรมมานานกว่า 108 ปี ได้แยกออกเป็นองค์กรอิสระ โดยมี “สำนักงานศาลยุติธรรม” เป็นหน่วยงานอิสระมีฐานะเป็นนิติบุคคลทำหน้าที่ฝ่ายตุลาการ มีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บริหารสูงสุดขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศาลอิสลามและศาลไทย

โดยทั่วไปหลักเกณฑ์ที่จะคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการมีหลายรูปแบบแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ แต่หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สำคัญพื้นฐานประกอบด้วย

- (1) การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ
- (2) ผู้พิพากษาศาลอิสลามมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย
- (3) ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารจะตั้งกรรมการสอบสวนการพิจารณาคดีของศาลไม่ได้

(4) มีหลักประกันการโยกย้าย ถอดถอนเลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของผู้พิพากษา

(5) สภาก่อออกกฎหมายบังคับเฉพาะกรณีหนึ่งกรณีใดไม่ได้ จะต้องออกกฎหมายเป็นการทั่วไป และให้ศาลใช้บังคับในทุกกรณี (วิชญ์ เกรียงงาม, ม.ป.ป.: 423)

หากพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าศาลในอิสลามและศาลไทยต่างก็มีอิสราฟที่ได้รับประกันคล้ายคลึงกันแม้จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันซึ่งอธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้

ประการแรก ศาลในอิสลามและศาลไทยต่างเป็นองค์กรตุลาการที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี โดยเฉพาะ องค์กรอื่นไม่มีอำนาจดังกล่าว เพียงแต่ศาลไทยในยุคที่มีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจสิทธิขาดเป็นของพระมหากษัตริย์แต่ผู้เดียว ลักษณะผิวเผินคล้ายกับศาลอิสลามในยุคของท่านรอซูลุลลอฮฺ แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันสำคัญตรงที่ท่านรอซูล(ขอความสันติจงมีแก่ท่านและครอบครัว) มิได้เป็นเจ้าของอำนาจตุลาการแบบเบ็ดเสร็จเหมือนพระมหากษัตริย์หากเป็นแต่เพียงผู้ใช้อำนาจนั้นเท่านั้น เจ้าของอำนาจที่แท้จริงคืออัลลอฮฺ ﷻ

ประการที่สอง ศาลในอิสลามและศาลไทยต่างมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังปรากฏในสุนนะฮฺของท่านนบี เคาะลีฟะฮฺอุมัร และประวัติศาสตร์ศาลอิสลามดังกล่าวข้างต้นเหล่านั้นสะท้อนถึงความมีอิสราฟในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของตุลาการศาลอย่างสมบูรณ์ ในขณะที่ศาลไทยก็มีบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญระบุชัดเจนว่า ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

ประการที่สาม ศาลในอิสลามและศาลไทยไม่อยู่ในฐานะที่จะถูกสอบสวนการพิจารณาพิพากษาคดีโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร เพราะศาลเป็นองค์กรตุลาการที่มีสถานะเท่าเทียมกับฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ตุลาการศาลในอิสลามขึ้นตรงต่อเคาะลีฟะฮฺเช่นเดียวกับวาลีหรือผู้ปกครองหัวเมืองซึ่งทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและหรือบริหาร ในขณะที่ศาลไทยรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ชัดเจนว่าปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ส่วนอำนาจนิติบัญญัติหรือบริหารมิได้

ระบุเช่นนั้น ดังนั้น ในบางมิติจึงดูเหมือนสถาบันตุลาการมีความประเสริฐและสูงส่งกว่าเพราะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาความยุติธรรม ในระบบศาลอิสลามเช่นเดียวกันมีหะดีษรับรองว่าการวินิจฉัยคดีคดีไม่ต้องรับโทษอันใดแต่จะได้รับกุศลบุญตอบแทนทั้งนี้หากผู้พิพากษาตุลาการนั้นมีความรอบรู้และคุณสมบัติครบถ้วน

อย่างก็ตาม อิสราฟของตุลาการศาลไม่ได้หมายความว่าผู้พิพากษาตุลาการจะมีอิสราฟไร้ขอบเขตและปราศจากการควบคุมหรือควบคุมไม่ได้ ในระบบอิสลามผู้พิพากษาตุลาการเป็นดังตัวแทนของเคาะลีฟะฮ์ในการใช้อำนาจตุลาการ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เคาะลีฟะฮ์หรือผู้ได้รับมอบหมาย เช่น ผู้พิพากษาสูงสุด (กอฎีกูฎอต) จะได้สอดส่องติดตามการทำงานของบรรดาผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้แทนของตน หากไม่แล้วเคาะลีฟะฮ์จะมีความบกพร่องในหน้าที่ แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบกระเทือนความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี” (อิบน์ฟุรฮูน, ฮ.ศ.1301: 77) ในศาลไทยก็เช่นเดียวกันรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม “ก.ต.” เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการควบคุมผู้พิพากษาและข้าราชการตุลาการ

ประการที่สี่ ศาลไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีหลักประกันเกี่ยวกับการโยกย้าย ถอดถอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของผู้พิพากษาตุลาการที่ชัดเจนมากขึ้น ในขณะที่ตุลาการศาลอิสลาม นักนิติศาสตร์อิสลามมีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการถอดถอนผู้พิพากษาในกรณีที่ผู้พิพากษามีคุณสมบัติครบถ้วนปราศจากความผิดหรือข้อบกพร่องโดยที่คณะหนึ่งซึ่งเป็นทัศนะของมัซฮับฮาฟีอี มัซฮับมาลิกีย์ และรายงานหนึ่งของมัซฮับฮันบาลีย์มีความเห็นว่าจะไม่อนุญาตให้เคาะลีฟะฮ์ปลดหรือถอดถอนผู้พิพากษาออกจากตำแหน่ง เพราะการแต่งตั้งผู้พิพากษาเป็นพันธะสัญญาที่เคาะลีฟะฮ์ได้กระทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม แม้ผู้พิพากษาจะเป็นตัวแทนของคอลีฟะฮ์แต่เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนรวม จึงไม่อาจปลดออกจากตำแหน่งได้ตราบดีที่ผู้พิพากษามีคุณสมบัติครบถ้วนไม่บกพร่อง อีกทัศนะหนึ่ง

ซึ่งเป็นทัศนะของมัซฮับหะนะฟี มัซฮับอูธิรียี มัซฮับมาลิกีย์ และอีกรายงานหนึ่งของอิมามฮันบาลีย์เห็นว่าอนุญาตให้เคาะลีฟะฮ์ปลดผู้พิพากษาออกจากตำแหน่งได้ ดังนั้นหากพิจารณาตามทัศนะแรกผู้พิพากษาหรือตุลาการในศาลอิสลามได้รับการประกันอย่างมั่นคงยิ่ง และหากจะพิจารณาตามความเห็นหลังก็ได้หมายความว่าอิสราฟของผู้พิพากษาจะไม่ได้รับการคุ้มครองเพราะเคาะลีฟะฮ์จะต้องดำเนินการภายใต้บทบัญญัติแห่งอิสลามที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความยุติธรรมและเที่ยงธรรมมิใช่ด้วยอำเภอใจ

อนึ่ง ค่าตอบแทนหรือเงินเดือนสำหรับผู้พิพากษาในอิสลาม นักนิติศาสตร์อิสลามมีความเห็นแตกต่างกัน กล่าวคือบางท่าน เช่น อัลกอสิม อิบน์ อัลดุรรอห์มาน ผู้พิพากษาแห่งเมืองกุฟะฮ์ เห็นว่าไม่อนุมัติโดยกล่าวว่า **“สี่ประการที่ไม่อนุญาตให้รับค่าตอบแทน คือ การพิพากษา การอะซาน การจัดการแบ่งปัน และอัลกุรอ่าน”** (หุสัยน นัศศอร, 1992: 77)

ในขณะที่นักวิชาการอิสลามบางท่านมีความเห็นว่าการรับค่าตอบแทนจะเป็นสิ่งอนุมัติหรือไม่อยู่ที่ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้พิพากษา คือถ้าหากผู้พิพากษามีฐานะยากจนอนุญาตให้รับค่าตอบแทนได้ในปริมาณที่จะทำให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างเพียงพอ ส่วนผู้พิพากษาที่มีฐานะร่ำรวยไม่เป็นการสมควร (มักรูกุฮ์) ที่จะรับค่าตอบแทน เนื่องจากการพิพากษาเป็นอาบัติฮุฎฎะฮ์ประเภทหนึ่งซึ่งต้องกระทำเพื่อแสวงหาความใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์ **ﷻ** จึงเป็นการไม่สมควรที่จะรับค่าตอบแทนโดยปราศจากความจำเป็น

นักวิชาการอิสลามอีกส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าจะไม่อนุมัติให้ผู้พิพากษาได้รับค่าตอบแทนแม้ว่าจะมีฐานะร่ำรวยก็ตาม เช่น ซุรอยหฺอิบน์อัลฮาริช ผู้พิพากษาประจำเมืองกุฟะฮ์ ได้กล่าวถึงสถานะของตนเองว่า **“ข้าพเจ้านั่งพิพากษาอรรถคดีให้แก่พวกเขา ข้าพเจ้าก็กตัญญูต่อพวกเขาแล้วจะไม่ให้ฉันได้รับปัจจัยเลี้ยงชีพกระนั้นหรือ!** (วะเกือ, 2001: 492) เพราะผู้พิพากษาต้องจำกัดชีวิตของตนอยู่เฉพาะงานด้านการพิพากษาจึงควรมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน

นักวิชาการร่วมสมัยหลายท่านในปัจจุบันต่างมีความเห็นว่า ผู้พิพากษาควรรับค่าตอบแทนอันเนื่องมาจากการที่ได้ประกอบการทำงาน คือ การพิพากษาอรรถคดีเพื่อประโยชน์ของปวงชนโดยส่วนรวม โดยไม่คำนึงว่าจะมีฐานะยากจนหรือร่ำรวย เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่เก็บรวบรวมซากาตที่มีสิทธิได้รับซากาตเป็นค่าตอบแทนโดยไม่คำนึงถึงฐานะของผู้รับ

ดังนั้น หากพิจารณาตามความเห็นแรก ค่าตอบแทนหรือเงินเดือนย่อมไม่ใช่สาระสำคัญสำหรับผู้พิพากษาศาลในศาลอิสลาม จะมีการประกันหรือไม่ก็ไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าหากพิจารณาตามความเห็นหลังการประกันเรื่องเงินเดือนค่าตอบแทนอาจมีความหมายอยู่บ้าง แม้ไม่มากนัก เพราะเป้าหมายที่แท้จริงของผู้พิพากษาคือการเคารพภักดีต่อพระเจ้า

ประการที่ห้า กฎหมายอิสลามมีลักษณะเป็นการทั่วไปและตุลาการศาลมีอำนาจใช้บังคับในทุกกรณี กฎหมายบ้านเมืองของไทยก็เช่นเดียวกัน เพียงแต่กฎหมายไทยอาจจะมีข้อยกเว้นอยู่บ้าง เช่น พระมหากษัตริย์จะถูกฟ้องร้องในทางใด ๆ ก็ได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาในระหว่างสมัยประชุม ซึ่งเป็นข้อยกเว้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทูตและบุคคลในคณะและเจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศหรือสหประชาชาติ ได้รับเอกสิทธิ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศต้องอยู่ภายใต้ของกฎหมายประเทศที่ตนประจำอยู่ในขณะที่กฎหมายอิสลามมีความครอบคลุมเสมอภาคโดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ สีผิว หรือยศศักดิ์ แม้กระทั่งศาสนทูตและธิดาของท่านก็ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเดียวกัน ดังกล่าวแล้ว

ดังนั้น จึงให้เห็นว่าอิสราฟของศาลในอิสลามและศาลไทยมีลักษณะทั่วไปที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิสราฟของศาลไทยภายหลังการปฏิรูประบบศาลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นอิสราฟที่ผ่านการต่อสู้และพัฒนาหลายร้อยปี สุดท้ายใกล้เคียงกับอิสราฟของศาลในระบบอิสลามที่มีมาก่อนหน้านับพันปี เป็นอิสราฟที่สมบูรณ์มาแต่แรกเริ่มโดยปราศจากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เป็นอิสราฟที่ได้มาด้วยการศรัทธาในพระเจ้าที่แม้จะคล้ายคลึงกับศาลไทยแต่คล้ายกันแค่เปลือกผิว เนื้อแท้ยังมีความห่างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อแท้แห่งการศรัทธาที่จะกระตุ้นให้ผู้พิพากษาศาล

การได้รู้สึกซาบซึ้งในอรรถรสแห่งอิสราฟที่แท้จริงจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ เป็นอิสราฟที่ปราศจากความรู้สึกหวาดกลัวหรือหวั่นเกรงต่ออำนาจใดๆ ทั้งปวงแห่งโลกนี้

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ฌ นคร. 2546. **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วิษณุ เครืองาม อูสาร์ท โกมลปานิก และเกษม เวชศิลป์. ม.ป.ป. เอกสารชุดวิชา กฎหมายมหาชน. เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1-7. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมหมาย จันทร์เรือง. 2546. **ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม**. กรุงเทพฯ: วิทยุชนจำกัด.
- หยุด แสงอุทัย. 2542. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- Abū Dāwud, Sulaimān ibnu al-Āshīth al-Asdīy. n.d. **Sunan Abī Dāwud**. Dār Aihyā' al-turāth al-^carabīyy.
- Al-Zuhaylīy, Muḥammad. 2002. **al-Tanzīm al-Qaḍāiyy fī al-fiqh al-Islāmīy**. Damashk: Dār al-Fikr.
- Manā^c al-Qitān. 1993. **al-Nizām al-Qaḍāiyy fī al-^cahdi al-Nabawīy wa ^cahdi al-kulāfah al-Rāshidah**. Al-Qāhirah: Maktabat al-Wahbah.
- Muslim, Ibnu Ḥajāj al-Qushayrīy al-Naysābūrīy. 1992. **Ṣaḥīḥ Muslim**. Dār: al-Kutub al-Islāmiyyah.
- Wakī^c. 2001. **Akbār al-Qaḍā' rāji^cah**. Sa'īd Muḥammad al-lahām, Bayrūt: ^cālim al-kutub.
- Husāyn Nasāra, 1993. **Ṣafhāt min al-Qaḍā' al-Islāmīyy**. al-Qāhirah: Mannār al-carabīyy.

